

Breve til amtmanden

Kilder til 1700-tallets lokalhistorie

Af Rita Holm

I bogen »Nye strømninger i dansk lokalhistorie« lægger flere forfattere op til at lokalhistorien kan vise mange aspekter af dagliglivets vilkår, som ikke eller kun vanskeligt kan indgå i de almindelige historiske fremstillinger. Det kræver at man inddrager kilder, der på flere måder afspejler disse vilkår, og for 1700-tallet kan man især pege på nogle meget sjældent udnyttede kilder til den almindelige befolkningshistorie. I amtsarkiverne ligger et stort antal breve fra enkeltpersoner eller grupper fra alle samfundslag, stilet til amtmanden, og her kommer især den jævne befolkning til orde med krav, ønsker og synspunkter i et omfang man kun sjældent finder i andre samtidige kildegrupper.

Da amterne i 1660 afløste lenene, blev amtmanden den øverste verdslige embedsmand i amtet. Han førte tilsyn med fæstevæsenet, retssager, skoler, veje og m.a. Han var dermed bindeleddet mellem centraladministrationen og befolkningen. Ansvar for uretfærdige tilstande i amtet hørte også under embedet og det var derfor naturligt at klager over godsejere, regimentskrivere og tvistigheder indbyrdes i befolkningen blev stilet til amtmanden. Det har været hævdet at klagerne til amtmanden var få men brevene viser at man faktisk i stort omfang henvendte sig til amtmanden og at denne fulgte klagerne op.¹ I det følgende skal der gives nogle eksempler på, hvilke typer informationer, der kan hentes fra Københavns amt, hvor der for årene 1724–1819 er bevaret ialt 84 pk.

Vej og trafik

Ved en gennemgang af brevene fremgår det, at der har været en ret så livlig trafik i Kø-

benhavns amt på tværs af sogne grænserne, måske gør særlige forhold sig her gældende på grund af hovedstadens nærhed. Mange bøndervogne transporterede naturalier som korn, halm og brændsel samt bygge- og vejmaterialer.

I 1725 transporterede 200 bøndervogne 30.000 mursten fra Amager til Fredensborg kirke. Derudover kørtes fourage, høg og halm til hæren, hver gang der afholdtes øvelser i amtet. Halmen blev bl.a. brugt til bunddække i soldaternes telte. Kancelliet bad i 1771 og 1773 amtmanden sørge for indkvartering af hofetaten, som rejste fra Frederiksborg til Frederiksberg slot. Her manglede man sengeklæder til de mange gæster, og amtmanden måtte rekvirere sengeklæder til henholdsvis 100 og 106 senge – vel at mærke gode sengeklæder – hos bønderne i de nærmeste sogne. Til hver seng skulle bruges 3 underdyner, 2 puder, 1 overdyne samt lagner og betræk. Desuden skulle bønderne også levere halm til de mange sengebunde. I brevene blev det understreget, at bønderne ville få den sædvanlige godtgørelse for leje af sengeklæderne. Det må have været et livligt skue med de mange bøndervogne stoppet med dyner og puder. Også grus og sten til reparation og udbygning af vejene måtte bønderne transportere på deres vogne. Årligt indløb rapporter om vejenes tilstand, især fra midten af 1700-tallet. Her blev angivet hvilke veje, der skulle repareres og hvorledes. Derefter fik godsejere og regimentskivieren ordre til at stille bøndervogne til rådighed og desuden levere sten og grus til vejenes reparation. Bønderne fra Ledøje og Smørum leverede materialer til Frederikssundsvej og Roskildevvej. Det er overraskende, at bønderne nord for København og-

Rita Holm, f. 1938, kontorassistent

1. Olsen, Gunnar: Træhesten, hundehullet og den spanske kappe. 1960, side 32.

så leverede materialer til Køgevejen. En bonde fra Ganløse måtte melde afbud ved leveringen til Køgevej, da han havde mistet to heste.

Al denne kørsel indbragte bønderne en ekstra fortjeneste, men til gengæld forsømtes gårdene. Allerede i 1746 klagede herregården Catrinebergs ejer over den megen kørsel, der hvilede som en tung byrde på bonden. Han skrev, at bønderne rejste 7 uger om året og derfor forsømte deres eget arbejde hjemme på gårdene.

Udover de kørsler, der blev pålagt de ggl. bønder og proprietærbønderne, havde de også deres ugentlige torvedage til København. Her solgte de deres egne produkter og købte de varer, de havde brug for hjemme. Den megen kørsel i amtet har været en medvirkende årsag til vejenes dårlige tilstand, men den har givet bønderne rig mulighed for at udveksle nyheder og erfaringer i amtet.

Handel og erhverv

Gennem brevene får man også oplysninger om handel og erhverv i amtet. Købstæderne havde rettigheder på al handel, og ingen bonde måtte derfor opkøbe og sælge varer på landet. En undtagelse var dog Valby bønderne. De fik i 1757 fornyet deres tilladelse fra 1721 til at rejse på landet og opkøbe varer til videre salg i København, men det var ulovligt for Valby bønderne at opkøbe varer af de bønder, der passerede Valby, til videre salg. Som bevis på deres rettigheder skulle Valby bønderne bære en træbrik med et politisegl og regimentskriverens »signet«. Træbrikken var desuden forsynet med gård- og husnummer samt ejerens navn. Misbrug af træbrikken blev straffet med bøde. Den 1. gang fik ejeren 2 mark i bøde, 2. gang 4 mark og 3. gang blev sagen indberettet på et højere sted. Til trods for købstædernes handelsrettigheder blev dog en del dagligvarer solgt på landet. Regimentskriveren meddelte amtmanden i 1740, at det var nødvendigt med salg af salt, tjære, tran og tobak på landet. Han anførte, at det var dagligvarer, som de fattige ikke kunne købe et stort kvantum af og »at De fattige Mennesker skulle løbe til Kiøbstaden 3 a 4 Miil hvergang

De behøvede« disse varer. Regimentskriveren efterlyste også bevillinger til at bage grovbrød, som skulle sælges på landet. Brødet var en mangelvare i købstæderne, og de fattige havde både vanskelig ved at komme til byen, men også ved at købe brødet der.

Forbruget af en dagligvare som salt får man lidt nærmere oplysninger om. På en forespørgsel om saltforbruget på Catrinebergs bøndergods svarede Catrinebergs forvalter i 1739, at bonden brugte 3 skæpper og husmanden 2 skæpper årligt af det grå, franske salt. Man kunne her formode, at der var en større forskel i forbruget hos bonden og husmanden, da en gård på grund af tjenestefolk normalt havde en større husholdning end husmanden.

Lister med priser på dagligvarer kan man også være heldige at finde i brevene. Fra Lyngby gæstgiveri foreligger en liste fra 1730 over de varer, der blev solgt i gæstgivergården. I alt er opført 42 forskellige dagligvarer. Af listen fremgår det, at fisk som saltet torsk, klipfisk, saltet ål, spegesild og rognild kostede fra 2–4 skilling pundet. Der var f.eks. stor prisforskel mellem kød og grøn sæbe, men modsat af, hvad vi kender idag! Islandsk lammekød og saltet oksekød kostede 3 skilling pundet, hvorimod grøn sæbe kostede 8 skilling pundet. Formentlig var sæbe en luksusvare, der blev sparet på. Også mjød, gammel øl og vin er opført – vin dog uden priser.

Fiskernes erhvervsmuligheder omtales også i brevene. I 1759 klagede fiskerne fra Snekkersten over fiskerne i Tårbæk og Skovshoved. Fiskerne i de to sidstnævnte byer havde intet ålefiskeri, og i stedet tog de til Skåne, hvor de købte ål for op imod 200 rdl. Ålene blev sejlet til København, hvor de solgtes til stor skade for Snekkerstenfiskerne, hvis fisk blev fordærvet på grund af et ringere salg.

Bøndernes mulighed for at tjene ekstra penge både ved græsgæld, kørsel o.l. finder man omtalt flere steder. I 1756 klagede politimesteren i København over bønderne. Han skrev, at bønderne samledes på helligdage udenfor Nørreport for at leje deres heste ud til »Haandværks Dreng og folkes Børn«. Disse styrtede ud af portene og red flokkevis, vilde og støjende rundt på vejene til fare for gående og kørende personer.

Flere andre erhverv belyses i brevene, bl.a. klager fra vognmændene over vejene i 1733 og en retssag om bagere i Københavns amt – også i 1733. En ganske speciel form for »erhverv« fremgår af en liste fra 1782. Handels- og Kanalkompagniet solgte lotteriaktier og 734 abonnenter fra Sjællands stift aftog 840 aktier. Fra Kbh.s amt er opført 124 aktionærer ved navn, og det ses her, at også almindelige personer som gårdmænd, kroejere o.l. var liebhavere til disse lotteriaktier.

Landbruget

Materialet indeholder mange oplysninger om bønderne og deres forhold til omgivelserne. Bøndernes klager over fordelingen af jord efter udskiftningen kan undertiden føres helt tilbage til rytterdistrikternes oprettelse i 1718. En bonde i Ledøje klagede efter udskiftningen over den jord, han havde fået tildelt.² Det viser sig, at Ledøje bønderne har klaget over jordfordelingen helt fra 1725 og igen i 1768. Noget af jorden var dårlig, og en del af bønderne ønskede derfor jordene delt i lige hartkorn efter en opmåling og ligedeling af jordene fra 1719. Denne deling blev aldrig fuldført, og en stadig utilfredshed eksisterede bønderne imellem gennem hele perioden. Smørum bønder gik i 1740 til angreb mod Værebros Mølle sammen med andre sognes bønder.³ De gravede dæmningen igennem, så vandet skyllede møllen væk. En ret omfattende sag, som det her ikke er muligt at omtale yderligere, men sagen strakte sig over 2–3 år, og endte med domfældelse af 52 bønder.

Fællesskabet var ikke altid af det gode. I 1726 klagede en bonde i Kirkeværløse over de andre bymænd. Alle bøder og »skadegæld« drak bymændene op i stedet for at anvende bøderne til hyrdeløn og til de fattige i byen. Bonden skrev videre, at bymændene udpantede folk efter forgodtbefindende. Således også da hans kone lå for døden. Oldermænden mødte op og pantede bonden for en fjerding øl eller 3 mark, fordi bondens dreng var »kiørt

over enden af hans Boghvede ager med et læs Sand«. I 1780 klagede degnen i Ledøje over, at han efterhånden betale 10 gange så meget for sit kvæg på fælleden som den forrige degn. Da han nægtede at betale mere, blev der tudet i horn på gaden for at jage hans kvæg ud af fælleden. Ligesom i Vordingborg rytterdistrikt har man også i Kbh.s rytterdistrikt haft tyrehold i perioder à 3 år.⁴ Fra Hvidovre foreligger et brev fra 1746 om tyrehold. Efter gl. skik skulle to bønder efter omgang føde byens tyr, og igennem 3 år høstede de til gengæld tyreengen. Tyren døde efter det andet år af kvægssyge, så bymændene forlangte høet udleveret det tredje år. Høet skulle ved salg indbringe penge til køb af ny tyr. De to bønder nægtede at udlevere høet og mente, at alle i byen skulle give et beløb hver til tyre købet.

Gårdene i amtet var overvejende fæstegårde, hvor regimentskriveren eller godsejere skulle godkende fæsteren til en gård. Eksisterede der en overgangssum eller »betaling under bordet« mellem den gl. fæster og den nye fæster ved anbefaling til fæste af en gård? Muligvis, for i 1756 var en ung bondekarl under pres fra sin vordende svigerfader og vordende svoger i Kappelgårde. De to mænd ønskede, at den unge mand skulle overtage en gård i Ledøje og betale den gl. fæster 400 rdl. for overtagelsen. Den unge mand mente ikke, han kunne klare så stort et beløb, når han også skulle svare landgilde og skatter af gårdens hartkorn på 20 tdr. 7 skp. Han skrev derfor til amtmanden om den situation, han var havnet i. Fæstet blev dog aldrig til noget.

Problemer omkring tjenestefolks løn eller tilgodehavende ved husbondens død eller for-siddelse finder man også i brevene. I 1731 skrev en karl fra Knardrup om sin tilgodehavende løn, efter at hans husbonde var blevet fradømt gården. Det viser sig i et senere brev, at han fik fæstet på gården og derfor igen skrev til amtmanden denne gang om eftergivelse af formandens skatter. En anden tjenestekarl skrev i 1747, at hans husbonde var død og enken fradømt gården. Der var ikke

2. Rasmussen, Jørgen D.: Bønderne og udskiftningen. 1977, side 87.

3. Jørgensen, J. P.: Historiske Optegnelser om Ledøje-Smørum sogne. 1925, side 62.

4. Munk, Holger: Rytterbonden. 1955, side 97.

værdier i boet til at betale hans løn. Amtmanden henvendte sig til regimentskriveren, der svarede, at med tiden kunne enken nok betale. Tilsyneladende var her en gruppe, for hvem det var vanskeligt at få deres rettigheder igennem.

Amtmanden fik også klager efter udskiftningen. I 1781 klagede 67 fæstehusmænd i Ballerup over gårdmændene. »Vi har«, skrev de, »siden Arilds tid kunne holde en Ko og 6 Faar paa Græs«. De plejede at betale 3 mark for en ko og 8 skilling for et får, men efter udskiftningen skulle de betale det dobbelte til bønderne. De bad derfor om jord til græsning for deres husdyr.

På andre områder kan der også hentes oplysninger om bønder og tjenestefolk. På Københavns rytterdistrikts birketing blev der i 1737 læst en række forordninger om skødesløs omgang med ild, lys og »de skadelige Tobakspiber«. Om tobaksrygning siges det, at bonden arbejdede overalt i sin gård »med den brændende Tobakspibe hængende i Munden paa sig tidlig og sildig«. Endvidere, at tjenestefolk fulgte bondens eksempel – »Ja, Drenge, som tit og ofte endnu anstoed bedre at have Patte i Munden, skal lade sig finde med deres brændende Tobakspiber«. Det siges videre, at ingen tænkte på den skade, der kunne ske »om de end havde Deres brændende Piber med Hytte nok saavel forvarrede«. Derfor blev der forbud mod at »røge Tobak« andre steder end i bondens stue. Lys måtte heller ikke henstilles, »men sættes smukt i en Lysestage eller Lygte«.

Rytterdistriktet havde store græsningsarealer, hvor distriktets bønder havde deres kvæg gående i perioder. I 1739 gik 139 stykker kvæg fra 22 sogne i Sokkelund og Smørum herreder på Hjortespring overdrev. I samme tidsrum gik Smørum sogns kvæg under Frederiksborg rytterdistrikt på Ladegårdsmarken ved Frederiksborg.⁵ Der var her tale om ekstra græsning mod betaling på de høstede hørearealer. Her var yderligere en lejlighed for

bønderne til at udveksle erfaringer og nyheder på tværs af sognegrænserne.

Godsejernes meninger kommer også til udtryk i brevene. På en forespørgsel om stutier i Danmark, Stavnsbånd på bønderpiger og træer, plantet omkring kirkerne svarede godsejerne i 1753, at udbygningen af stutierne var de interesseret i, da de gerne så en bedre avl af heste til bøndernes bedste. Stavnsbånd på piger var de ikke interesseret i, da meget få piger forlod deres godser eller hurtigt blev erstattet af tilrejsende piger til sognene. Træers plantning havde heller ingen interesse, da man mente, træerne kunne skade kirkegårdsmurene og rødderne besværliggøre begravelser. En godsejer udtalte, at det ville være en forbedring hvis kirkegårdsporten blev holdt lukket, hvorved man kunne undgå at kreaturerne græssede på gravene. Ved misvækst af rugen i 1741 klagede bønderne, men også godsejerne klagede, da de ikke anede, hvorfra de fattige skulle få brødet den kommende vinter. Brevene fra godsejerne bekræfter den opfattelse, at en del af godsejerne var oprigtigt interesseret i deres bønder.⁶

Kvægsygen

Om kvægsygen i 1745 foreligger et ganske godt materiale i brevene. Her kan lokalhistorikeren se, hvor stor skade kvægsygen gjorde i netop det sogn, der undersøges. Dansk landbrug mistede i årene fra 1745–1748 300.000 stykker kvæg.⁷ Tabene for næsten hver enkelt landsby i amtet kan følges ret nøje. F.eks. skrev Catrinebergs ejer, at til trods for brugen af de recepter på medicin, der tilsendtes fra amtstuen, var der i løbet af 6 dage død 70 stykker kvæg i Sengeløse og Baldersbrønde. Præsten i Sengeløse mistede alene 23, og resten af kvæget var angrebet af kvægsygen.

En fortegnelse over 31 landsbyer viste, hvor hurtigt sygdommen bredte sig. I ugen fra d. 31 okt. – 6. nov. 1745 mistede amtet 703 styk-

5. Frederiksborg amtsregnskaber 1736 (RA).

6. Holm, Edvard: Danmark-Norges historie. bd. II 1894, side 391.

7. Danstrup John og Hal Koch: Danmarks historie. bd. 9, 1977, side 278.

ker kvæg. Ugen efter døde 245, den 3. uge 548, den 4. uge 613, og den 5. uge 656 stykker. På 5 uger mistede amtet 2765 stykker kvæg. I den sidste uge mistede en landsby op til 110 stykker kvæg. Edelgaves ejer klagede over kvægsygen og mente, at det store kvægmarked, som i 1745 afholdtes på Vesterbro udenfor København, var årsag til den store udbredelse, da både raske og syge dyr havde gået sammen.

På en forespørgsel i 1746 om forbedringer for bondestanden skrev Catrinebergs ejer, grev Holstein, at han gerne ville give af sine 50 års erfaringer med landbrug. En af de ting, han bl.a. fremhævede, var kvægsygen. Han skrev, at det var vanskeligt for landbruget at komme i gang igen, da jordene manglede gødning, og mange steder var der ingen dyr til at trække ploven. »Godsejerne vil gerne hjælpe deres Bønder, men De mangler selv dyr til at pløje jorden, derfor ligger mange hundrede Tønder sæd usaaet«.

Her var virkelig tale om en katastrofe med virkninger flere år frem, og mon ikke der var flere gårdforsiddelser i perioden efter kvægsygen? Materialet fra 1763–64, hvor den næste store kvægsyge indtraf, indeholder lister med de kgl. bønders navne og hvor meget kvæg, de har mistet.

Kvinderne

Det måske mest overraskende og interessante er de mange breve fra gifte kvinder. I de traditionelle kilder fremtræder kvinderne sjældent, vi aner dem kun som skygger. Her i brevene træder kvinderne lyslevende frem. De kommer med deres klager og bekymringer, og man får et ganske godt billede af deres syn på ret og uret. Ægteskabet er ofte blevet betegnet som den tids sociale institution, men den negative side har vi ikke ret stor indsigt i.

En kvinde fra Brønshøj skrev i 1760, at hun var blevet rykket for restance i skat. Hun forklarede, at hun, uden hjælp fra hendes gamle og uduelige mand, selv havde bekostet stuehusets tag og skorstenen, som var faldet ned

under stærk storm. Hun skrev: »Jeg tænker altid, at Gud med det første skulle ved Døden skille mig af med Den gl. Mand, hvor ved kunde skee en Kvindelig omskiftelse till stædets forbedring, og lette min daglig tunge Byrde, efterdi jeg nu maa agere saa godt som baade Kone og Mand«. Det er ikke just et fromt ønske, hun her fremsætter, men ansvaret for gården, en gammel mand og to mindre børn har stillet store krav til hende. En overførsters enke mistede sin indtægt ved mandens død. Hun bad derfor amtmanden om hjælp til sin datters uddannelse, en uddannelse der vel at mærke »passede til datterens stand«.

Man kunne fristes til at tro, at det kun var bedrestillede kvinder, der skrev til amtmanden. Det er ikke tilfældet. Husmandskvinder findes i store tal i materialet, og det er karakteristisk for kvindebrevene, at man ønskede hjælp enten til en søn, datter eller ægtemand. Husmandskonon Mette fra Ballerup skrev i 1782 og bad om støtte mod barnefaderen til hendes datters uægte barn. Barnefaderen betalte ikke for barnet, som Mette havde taget til sig.

En husmandskone Ellen Larsdatter fra Smørumovre træder stærkt frem i brevene fra 1774. Hun var på det tidspunkt 45 år og tungtør, og da manden efterhånden ikke talte til hende, flyttede hun fra ham. Præsten, degnen og et par gårdmænd fra byen mødte op hos Ellen Larsdatter, og under trusler forsøgte de at få hende til at flytte sammen med manden igen. Hun nægtede og blev derefter af præsten udelukket fra kirkens sakramente.⁸ I amtsarkivet dukker et svar på en forespørgsel op. Edelgaves ejer nægtede, at hun hørte til på hans gods, men han havde opdaget, at hun arbejdede på hans kro i Smørumovre. Han havde nu givet besked, at hun ikke måtte antages i tjeneste på hans gods. Denne stærke kvinde holdt presset ud i fire år, så døde manden, og hun henvendte sig igen til præsten. Ellen Larsdatter bad om at komme til alters, da hun ikke mere levede »adskilt« fra manden. Præsten skrev ærgerligt, at der ikke havde været noget at sige hende på, men han

8. Bispearkivet Sjællands stift: Indkomne sager (LA).

- 4. Fortrige Samgiørest med yderlig
 bønning skal her der og med bønning
 for at mig skal her af dem og der
 og for mig ^{ing} som jeg er, yderligere

1. Jeg fattige lamgiort med yderlig begæring vil til Deres velbyrdighed at Dem vil være af den godhed og hjælpe mig den gang for guds skyld . . .

Efter som jeg fattige Mand Laurids
 Vintzensen i Knardrup er Nu Nyligen
 kommen till en aff Hans kongelige
 Majstets halffue gaard i Knardrup som Lars

2. Efter som jeg fattige Mand Laurids Vintzensen i Knardrup er Nu nyligen kommen till en aff hans kongelige Majstets halffue gaard i Knardrup som Lars . . .

Værdig til der og der vil saa og saa at
 mig skal tage som gaar saa hans gods
 som jeg som gang fra ham med penge
 som jeg som gang fra ham med penge
 som jeg som gang fra ham med penge
 som jeg som gang fra ham med penge
 som jeg som gang fra ham med penge

3. Hr. Velding til Edelfagfue vil paastaae at jeg skal tage een gaard paa hans gods, som jeg en gang fra ham med penge har frifundet mig med. Nu indstiller jeg samme min sag til hans høje Excellence og Stiftsbefalingsmand, om jeg . . .

Hvis man bemælt Ole Nielsen hengiven til en eller anden last eller liderlighed, maatte han efter loven ingenlunde faa hus til fæste eller blive ham betroet, langt mindre ville jeg indlade mig i ægteskab med ham. Men da ingen med Sandhed kan beskyldte ham for, langt mindre overbevise ham sligt, og alle kiender ham meget vel, siden hand er barnsød og op sød her i byen, saa

4. Var merbemeldte Ole Nielsen hengiven til en eller anden last eller liderlighed, maatte han efter loven ingenlunde faa hus til fæste eller blive ham betroet, langt mindre ville jeg indlade mig i ægteskab med ham. Men da ingen med Sandhed kan beskyldte ham for, langt mindre overbevise ham sligt, og alle kiender ham meget vel, siden hand er barnsød og op sød her i byen, saa . . .

mente, at hun måtte være lidt »skrøbelig i sindet«. En fantastisk præstation af en kvinde i 1700-tallet.

Også kvindernes indbyrdes forhold viser sig i brevene. To kvinder blev uvenner ved slagterboderne på Frederiksberg i 1752. Slagterkonen Alhed kaldte en ung pige, Catrine, for en hore og tyv. Catrine forsøgte at svare, men slagterkonen truede hende på livet, og Catrine forsvandt skyndsomt fra stedet. Slagteren kom sin kone til hjælp og satte efter Catrine med et stykke træ i hånden. Da han indhentede pigen, slog han hende med træstykket. Catrine trak en kniv og forsøgte at forsvare sig mod slagteren, hun kom herved til at stikke ham i hånden og blev fængslet. I Smørumovre var to husmandskoner uvenner. En dag, da Magdalen gik forbi Kirstine, blev hun overhældt med en spand varmt vand – ovenikøbet vand der var blevet brugt til at skolde svin i. Magdalene råbte: »Hvorfor gør I det?« uden at få svar. Hun gik derfor til sognefogden i byen og beklagede sig. Fogden opsøgte Kristines mand, og efter et skænderi kom de to mænd i slagsmål. Sagen endte hos amtmanden i 1751.

Enkens mulighed for at bestemme sin næste ægtemand får man også et glimt af. Anne Rasmusdatter fra Ledøje ønskede at gifte sig med en ung karl. Regimentskriveren nægtede den unge mand fæste på enkens hus, hvilket forhindrede brylluppet. Anne gik vred hjem fra regimentskriveren og skrev til amtmanden. Her fremførte hun, at der intet var at sige den unge mand på, i så fald havde hun ikke valgt ham. Hun var fortørnet og mente, at regimentskriveren havde en anden i tankerne til ægteskab med hende. Hun bad amtmanden om hjælp til fæstet og skrev bl.a.: »Saasom mit hierte og Kiærlighed er falden paa ham«. På en forespørgsel fra amtmanden svarede regimentskriveren, at han ikke havde tænkt på en anden ægtemand, da han ikke gav sig af med ægteskabshandel, men konen var 60 år, og den unge mand var tjenlig til soldat. Annes ordvalg til amtmanden var mildt og lokkende. Hun skrev: »Deres Høy og Velbaarenheds høytberømt Mildhed og

Naade mod alle supplicanter« og hun fortsatte: »samme Mildhed og Naade udbeder jeg med underdanigste Lydighed og Taknemmelighed – Naadig Herre, glæd nu enkens hierte«. Og amtmanden var lydør, men desværre gik militærtjenesten forud. Anne blev ikke gift med den unge mand, dog en ung mand ville hun have og kort efter giftede hun sig med en anden karl på 26 år.⁹

Breve, skrevet af kvinder, har ofte et mere varieret sprog end tilsvarende breve, skrevet af mænd. De er derfor af flere grunde en meget værdifuld kilde til kvindernes historie.

Sundheds- og fattigvæsen

I materialet findes en del breve, der omhandler jordemødre. Efter en forordning fra 1714 skulle jordemødre undervises i jordemødergerningen og derefter lade sig eksaminere. I 1725 indsendtes en fortegnelse over 45 kvinder fra Kbh.s amt. Kvinderne var opført med navn og hvilket sogn, de var jordemødre i. Af den fremgår det at kvinderne blev undervist i et tidsrum fra 2–10 dage på det medicinske fakultet. Undervisningen kostede 10 skilling pr. dag og blev betalt af kvinderne selv. De kvinder, der anskaffede sig en attest på den overståede eksamen, fik udleveret en trykt bog, skrevet af doktor Buchwald samme år. Knapt halvdelen af kvinderne fik udleveret bogen, hvilket vidner om en pæn interesse for at læse og lære i 1700-tallet.

Tilsyneladende var man allerede i 1700-tallet indstillet på, at visse hospitaler skulle indrettes til særlige sygdomme. Efter en kongelig fundats fra 1726 for Hillerød hospital måtte kun mennesker, som enten i ansigtet, på arme eller ben »af Flod eller Kræft er ilde tilredde eller med en anden udvortes Skade kan være Folk vederstyggelige«, optages. Kbh.s amt havde ret til at indlægge personer på hospitalet, der var født på det kgl. gods i amtet. I 1739 blev en enkes »Taabelig« datter fra Kirkeværløse afvist af Hillerød hospital. I udtalelsen fra regimentskriveren siges det, at hospitalet kun var indrettet til syge med ud-

9. Ledøje kirkebog 1763.

Fortegnelse paa de Børns Navne, Alder, Skole-Forsømmelser og Fremgang udi Guds Kundskab, Som af Ledøye og Aagerups Byr, for dette Aar 1739, til Hs.Kongl. Majestæts Skole i Ledøye henhørende.

Af Ledøye Bye <i>Gaardmænds børn</i>	alder Forsømlig	Fremgang i Guds Kundskab
Peder Hansens enke Jørgen	6 siældent	læser indeni og har begyndt at læse udenad
Hans Jacobsen Kirsten	14 altiid	De 3 parter i Cath.
Karen	8 undertiden	læser i Bog begyndt at læse udenad
Mats	6 undertiden	læser i Bog
Bodil	4 ofte	kiender Bogstaver
Mogens Nielsen Mette	6 aldrig	læser i ABC
Thideman Pedersen Birthe	9 ofte	Luth.Cath. med børnforkla. og Davids salmer
Niels Svendsen Anne	6 undertiden	kand de 5 parter i Luth.Cath.
Søren Christophersen Jørgen	7 aldrig	Luth.Cath. og de 7 Davids salmer
Peder	5 aldrig	Staver i ABC
Rasmus Jensen Oluf	11 ofte	kand de 5 parter i Cath.
Morten Svendsen Peder	10 siældent	Luth.Cath. med børneforkla. Da.Sa.
Niels Povelsen Margrethe	11 siældent	Luth.Cath. med børneforkla. Da.Sa.
Sophie	9 siældent	Luth.Cath. med børneforkla. Da.Sa.
Jørgen Pedersen Karen	5 ofte	Begynder at kiende Bogstaver
Peder Andersen Peder	5 siældent	læser i ABC
Søren Nielsen Anna	9 undertiden	de 5 parter i Cath.
Kirsten	5 undertiden	de 5 parter i Cath.
Peder Mortensen Bodil	11 ofte	de 5 parter i Cath.
Peder	11 ofte	de 5 parter i Cath.
Erik	5 undertiden	læser i Bog
Jørgen Ingvordsen Anna Margrethe	13 altiid	Luth.Cath. med børneforkla. Da.Sa.
<i>Huus-Mænds børn</i>		
Peder Halvorsen Christopher	9 siældent	Luth.Cath. og de 7 Davids Salmer
Karen	6 ofte	Staver i ABC
Laurits Bødker Niels	10 ofte	Luth.Cath. og de 7 Davids Salmer
Niels Eskildsen Eskild ¹	25 ofte	Staver i ABC
Peder Gram Maren	10 undertiden	Luth.Cath. og de 7 Davids Salmer
Niels Nielsens enke Niels	8 altiid	læser i Bog
Laurits	6 ofte	staver i ABC
Peder Smeds Birthe	6 undertiden	staver i ABC
Peder Povelsen Cidsel Maria	8 siældent	læser i Bog

1. Eskild på 25 år, bliver aldrig gift, er muligvis evnesvag.

Christian Høeg Hans	8 ofte	læser i Bog
Peder Pedersen Jørgen	15 ofte	Luth.Cath. med børneforkla. Davids Salmer
Morten Væver Hans	8 aldrig	Luth.Cath. med børneforkla. Davids Salmer
Lars Jensen Anders	11 siælden	Luth.Cath. med børneforkla. Davids Salmer

Indesidders børn

Henrich Jensen Birthe	11 altiid	Staver i ABC
Peder Sørensen Povel	10 altiid	læser i ABC
Mogens Larsen Inger	8 ofte	læser i Bog
Hans Larsens enke Laurits	8 undertiden	Luth.Cath. og Davids Salmer
Mogens Pedersens enke Kirsten	7 undertiden	Luth.Cath. og Davids Salmer

vortes skade og derfor ikke kunne påtage sig pleje af pigen. Hun henvistes derfor til Helsingør »Daarekiste«.

I flere af brevene til amtmanden bad forældre til åndsvage børn om hjælp til anbringelse af disse. En bonde i Høje-Tåstrup ville i 1771 have sin søstersøn fjernet, da han var til fare for andre mennesker. Som bevis vedlagde han dokumentation fra præsten. Andre forældre beholdt deres syge børn i hjemmet. En bonde i Ledøje søgte i 1781 om hjælp til pleje af sin åndsvage datter på 4 år. Barnet var sengeliggende men så uroligt, at en voksen konstant måtte våge over hende. Bonden ønskede hjælp til aflastning af hustruen, der ikke kunne påtage sig andet arbejde på gården end pasning af barnet. Forældrene havde datteren sengeliggende i 30 år.

Uvilje fra det offentlige mod at betale til syge og fattige afspejles ikke i følgende sag fra Gentofte. I 1771 faldt en gammel betler på gaden og brækkede sit ben. Han blev indtaget på Gentofte kro, hvor han lå i sengen i 7 uger. I den tid blev en husmand sendt til København 10 gange for at hente læge til den syge. Da betleren igen var rask, sendte kromanden en regning til amtmanden. Af regningen fremgår det, at husmanden tog 9 rdl for 10 rejser frem og tilbage. Lægen tog 15 rdl for medikamenter og 10 sygebesøg. Kromanden

skrev til sidst sit eget tilgodehavende på regningen, nemlig 13 rdl. for forplejning i 7 uger, incl. vineddike til badning af det syge ben. Sagen om betleren er ret ejendommelig. Man kan spørge sig selv, om kromanden var et utroligt hjælpsomt menneske, eller om troen på hjælp fra det offentlige i virkeligheden var større end hidtil antaget.¹⁰

Skolen i landsbysamfundet

I pakkerne ligger et stort og fyldigt skolemateriale fra Rytterskolernes start. Rytterskolerne blev oprettet i 1721, og fra 1726 begynder spredte skolemandtaller at dukke op i brevene. I 1730 ligger det første, store samlede materiale af skolemandtaller fra alle de kgl. skoler i Kbh.s amt. Siden foreligger de spredt, men i 1735 og 1739 foreligger de igen for alle de kgl. skoler.

Mest fyldigt er materialet fra 1739. Det indeholder lister for hver landsby med navne på forældre og børn. Desuden er børnenes alder, deres forsømmelser samt deres undervisningsniveau anført. Her omtales kendskab til bogstaver, læsning i ABC eller katekismus. Et stort statistisk materiale, der kan undersøges på flere måder. Børnene startede 5-6 år gl., og på en liste fra Ledøje skole er anført en lille

10. Jørgensen, Harald: Det offentlige fattigvæsens historiske udvikling i Danmark. 1979, side 15.

pige på kun 4 år, der kan bogstaverne. På samme liste er en enkelt person 25 år, men da han aldrig fik tjeneste på en gård og forblev ugift, var han muligvis evnesvag. I et af skolemandtallerne forsømmer alle børn i december måned. Skyldtes dette juletravlhed eller måske en epidemi?

Mange andre forhold i forbindelse med skolen ligger i pakkerne. En skoleholder fra Herstedvester drak øl med gårdmændene i skolestuen i 1731. Husmændene var meget utilfredse og klagede til amtmanden. Samtidig klagede forældre over, at den samme skoleholder satte børnene ud af skolestuen i den kolde vinter, og en far klagede over den kolde skolestue. Hans børn havde igen fået forfrysninger i fødderne, og han ville nu selv undervise sin børn hjemme. I 1725 indsendtes to breve, hvoraf det fremgår, at to landsbyer allerede i 1715 havde oprettet skoler. Af materialet får man det indtryk, at forældrene var interesseret i, at deres børn fik undervisning. Alle havde brug for at kunne skrive og regne i deres kvitteringsbøger – eller i det mindste se, hvad der stod i disse bøger. I 1776 indsendte godsejerne i Kbh.s amt lister over nye fæstere. Her omtales hvilke bønder og husmænd, der fik udleveret fæstebrev og kvitteringsbog. Bøgerne omtales undertiden også i skifter.¹¹ De var bondens og husmandens bedste mulighed for at holde regnskab med udgifter og indtægter.¹²

Der har givetvis været interesse for undervisning, men ofte var både løn og skoleholder for ringe. Adskillige steder betalte landsbyfolkene til skoleholderens løn, men de havde ingen indflydelse på hans ansættelse, og det er muligt, at megen utilfredshed med skolen opstod af den grund. Landsbyens forhold til skole, skoleholder, løn og ansættelse kommer til udtryk i brevene gennem hele perioden.

Mange andre detaljer af dagliglivets- og de menneskelige vilkår afspejles i materialet. I 1716 fik Peder Sørensen, også kaldet Peder Kurrepind, kgl. bevilling som musikanter med ret til at antage et hus på Frederiksberg. Pe-

der Kurrepind havde tilladelse til at rejse rundt med et orkester i Kbh.s amt. Gentagne gange sendte han klager til amtmanden over, at spillemænd i landsbyerne tog »brødet« fra ham. I 1728 indsendte han en liste over 113 fester gennem 10 år, hvor han mente at han havde mistet indtægter. Det drejede sig om fæstens øl, barselsgilder, bryllupper og gæstebud. På listen var opført 25 spillemænd med navne som: Abraham i Farum, Olle Dragon i Kirkeværløse, Anders Bødker i Lille Værløse, Niels Bunne i Hvissinge og Jan Hieulmand i Hollænderbyen. Da Peder Kurrepind blev ældre, fik han oprettet en kontrakt med en spillemand, der overtog orkestret og ægtede hans datter. Svigersønnen og svigerforældrene fik imidlertid et dårligt forhold til hinanden. Peder Kurrepind klagede til regimentsskriveren over svigersønnen, der så igen svarede regimentsskriveren. Her fortalte svigersønnen, hvorledes forholdet var til svigerforældrene. Fru Kurrepind var nu blevet til »Madam Correpin«, og svigersønnen skrev, at hun skældte ham ud for »brødtyv og luushund. Nytårsdag i 1733 kom han hjem og forlangte et krus øl. Madam Correpin spurgte: »Hvor har I brødtyv været«, og han svarede: »Paa et liden lystig sted i Kiøbenhavn«. Madam Correpin blev vred og kaldte ham et skarn. Derefter greb hun et ølkrus og slog det i hovedet på ham, så øl og blod løb ned ad hans klæder. Svigersønnen skrev, at han nu ville »nyde tilstrækkelig Satisfaction« og bad amtmanden føre proces mod svigermoderen da han ikke turde overnatte i huset mere.

Efter en forord. i 1735 var det forbudt, at spille og danse både aftenen før og på søndage og »festdage«. Straffen for disse forseelser var bøder, som det var præsterne forbudt at inddrive.¹³ Alligevel holdt præsten sig ikke tilbage, da forseelserne blev begået i Sundbylille i 1740. To landsoldater og otte børn var samlet til julegilde, da præsten trådte ind af døren. Her så han børnene »løbe om paa gulvet at tralle og deslige«. Præsten forlangte soldaterne og børnene idømt bøder og truede med

11. Skifteprotokol for Edelgave gods 1771 (LA).

12. Mogensén, Margit: Fæstebønderne i Odsherred. 1974, side 134.

13. Holm, Edvard: Danmark-Norges historie. bd. II 1894, side 645ff.

»Taarnet«, hvis bøderne ikke blev betalt. Forældrene indfandt sig og betalte 8 skilling for hvert barn. Bonden, hvor julestuen blev holdt, betalte 2 slettedaler i bøde, som gik til de fattige i byen. De to soldater nægtede at betale bøden, og regimentskriveren anmodede, i et brev til amtmanden, at de i stedet blev »straffet paa Kroppen«.

I 1748 indløb et svar om natlogi i Valby til amtmanden, underskrevet af 4 bymænd på resten af byens vegne. Bymændene skrev, at de gav kun natlogi til familie på besøg og andre, der havde givet dem husly på rejser rundt i landet. De tog ingen penge for logi, mad eller staldpenge, men nøjedes med gødning fra de besøgendes heste. Ingen i byen solgte øl eller brændevin, de leverede kun det, der blev hentet i kroen. De fleste af de besøgende havde selv deres ølflasker og »Bimpler« med, så »Skulle vi skænke en Bonde af vores bekendte en Drik tyndt og daglig Spiise-øll uden nogen betaling, troer vi ikke at det er stridigt imod Guds Lov«, Det er bøndernes eget syn på gæstfrihed, der her kommer til udtryk.

Brevene i amtsarkivet udgør et enestående kildemateriale til belysning af relationer mellem befolkningen indbyrdes og de øvrigheds personer de tilstadighed var i forbindelse med. Gennem materialet kan man få et bredere kendskab til forskelle og tilstande, som vil kunne give et mere nuanceret billede af de faktiske forhold for 1700-tallets befolkning.

I bogen om Hylke sogn kommer Anna Rasmussen tæt på sognets befolkning – særlig kvinderne som sjældent er omtalt i de hidtidige fremstillinger – netop ved at bruge korrespondance sager. Tilsyneladende var befolkningen i høj grad sig selv bevidst og forsøgte derfor at påvirke deres situation i den ønskede retning. Også Claus Bjørn påviser i sin bog »Bonde, Herremand og Konge«, at bønderne forstod deres situation og forsøgte på forskellig vis at ændre deres forhold til det bedre.

Desværre er amtsarkiverne ikke alle steder lige velbevarede. En stor del af materialet er i tidens løb blevet kasseret og dermed gået tabt, men en del er under heldige omstændigheder blevet fundet igen, således for Frederiksborg og Kronborg amter, blev der i 1914

fundet en del pakker på en losseplads i Hillerød. Det kan undertiden være vanskeligt at komme bag om titlerne på brevpakkerne i amtsarkiverne. Titlerne oplyser meget lidt om indholdet i pakkerne, og i de amter hvor der tilsyneladende ikke eksisterer indkomne breve til amtmanden, kan det betale sig at undersøge andre indkomne sager.

I det følgende er forsøgt en oversigt over indkomne breve i amtsarkiverne i Landsarkivet Sjælland og desuden en gennemgang af brevene for et enkelt, tilfældigt valgt år – 1731.

Vorskov – Korsør amter:

Partikulære breve	1727–1741	2 pk.
Præster, degne, skoleholdere	1724–1734	2 pk.

Bornholms amt B III:

Stiftamtmandens breve	1740–1801	8 pk.
-----------------------	-----------	-------

Frederiksborg og Kronborg amter:

Particulære breve	1700–1795	86 pk.
-------------------	-----------	--------

Holbæk amt:

Indkomne breve	1720–1783	10 pk.
----------------	-----------	--------

Hørsholm amt I:

Particulære breve	1731–1771	17 pk.
Particulære breve	1771–1800	23 pk.

Københavns amt:

Breve fra div. embedsmænd og particulære personer	1724–1819	84 pk.
---	-----------	--------

Lolland – Falster stiftamt:

Falsterlands breve	1697–1804	4 pk.
--------------------	-----------	-------

Lollands breve

udenfor købstæderne	1694–1814	25 pk.
---------------------	-----------	--------

Møens amt:

Delt op i sager		22pk.
-----------------	--	-------

Sorø og Ringsteds amter:

Tilsyneladende ingen.		
-----------------------	--	--

Vordingborg amt:

Tilsyneladende ingen.		
-----------------------	--	--

Oversigt for 1731

Københavns amt	Ansøgning fra ejeren af Hestetangmølle, Frederik Frederiksen om træ til reparation. Han har i 3 år repareret på møllen.
Ordrup by	Sognefogeden lover privilegium til kroholderen. Denne klager over bønderne, der sælger øl og brændevin i byen.
Lyngby	Christopher Barber frifindes for inderste skat. En seddel til fremvisning ved udpantning.
Rødovre	3 bønder klager over, at naboerne bruger mere jord, end de kan tilkomme. Ønsker hjælp til en mere retfærdig fordeling af jorden.
Værløse	En husmandskone beder om frihedsseddel for indersteskat. Hun ønsker at bygge huset større til sine børn og sin gamle mand, hvis hun fritages for skatten. Hun har søgt regimentskriveren i 3 år.
Herstedvester	Bonde klager over regimentskriveren. Er næsten med magt tvunget til at betale ekstra indfæstning. Hans kone er desuden dømt for arvesvig. Regimentskriveren svarer, at manden er løgnagtig og bør straffes med spansk kappe.
Avedøre	En bonde prøver at slippe for militærtjeneste. (på tysk fra militæret). Bonden svarer, at han har betalt en anden karl.
Herlufmagle	En klage over udnyttelsen af agrene. Endvidere en lille skitse over kirkeagrene.
Herlufmagle	Bymænd bortfører en vogn fra gården hos Peder Rosenbech og sælger den derefter på auktion.
Frederiksberg	En ansøgning om at slippe for brandstyrskat. (Tysk)
Lyngby	En enke, hvis mand var med de danske tropper i England i 1688 (?), klager over en slagter. Han har skudt efter hende med en flintbøsse. 3 skudsmålssedler.
Frederiksberg	En kvinde kræver sin ret. En soldat har været ansat til at passe hendes værsthus og har åbenbart svindlet med øllet.
Kirkeværløse	En kvinde mangler 6 Rdl. for at kunne afslutte boet efter sin mand. Hun kræver penge af 2 bønder, der skyldte hendes mand 50 Rdl.
Knardrup	Løn for tjeneste hos forsiddet gårdmand.
Ballerup	Sag om bonde, der har betalt indfæstning men alligevel sættes fra sin gård. Vedlægges skatteregnskab.
Ballerup	Anmeldelse af en pige, der er løbet fra sin plads.
Ganløse	Liste over skatterestancer.
Lyngby	En gammel mand er to år tidligere gået fra sin gård. Ønsker skattefritagelse.
Helsingør og Brønshøj	Efterretning om copulationspenge, hvilke personer der skal betale og hvilke, der er fritaget. Ingen navne.

- Holte Folkeskat for Rudersdal Kro og Holtegård opgivet af forpagter Jens Poulsen.
- Sundbyvester En gammel mand udpantes af familieskatforpagter Paasche. Den gamle mand på 67 år og hans kone på 73 år har boet i eget hus i 30 år. Også andre klager over udpantningen.
Paasche forsvarer sig i tre breve.
- Tårnby Liste over restancer i familieskat.
- Københavns amt Restanceliste for 14 sogne.
- Farum Kone bortrømt med soldat. Manden vil skilles.
- Høje-Tåstrup Præsten indberetter en kvinde, der har født sit fjerde uægte barn.
- Fløng En bonde forlanger erstatning for en ko, der er blevet skadet, da amtmandens heste løb løbsk.
- Ballerup En påmindelse om et retsmøde fra Clodius i Nærum.
- Gladsaxe Skolemandtal. Fædrenes og børnenes navne. Hvilke børn, der kan Luthers fem poster i 1. klasse, Luthers katekismus i 2. klasse, Luthers katekismus med forklaring i 3. klasse og Luthers katekismus med forklaring samt Davids salmer i 4. klasse.
- Sundbyvester Peder Pedersen har købt et smedehus og uden at vide det forpligtet sig til ikke at leje eller sælge huset til en smed. Han udlejer til en smed, og til trods for forpligtelsen efter skødet, får han af regimentskriverværden medhold i udlejningen til smeden.
- Københavns amt Brev fra en person, der skal stille vogn til rådighed ved synsforretning over skolerne. Endvidere en specifikation over skolerne.
- Hjortespring H. Ermandinger skriver om sine stutterier på Hjortespring og Husumgård.
- Vesterbro Hans Culvardt skriver på tysk til en kaptajn om et lille pengebeløb
- Lyngby Løjtnant Baryes enke Anne Aads skriver igen om sagen med slagteren, der skød efter hende. Hun bor selv i København.
En skudsmålseddell.
- Mørkhøj Kvinde beder om 36 slettedaler til sin søn, et beløb lovet ved session og senere afslået. Regimentskriverværden svarer, at beløbet er afskrevet for restance i kvitteringsbogen. For en falsk beretning burde han straffes med spansk fidel, anfører regimentskriverværden.
- Gentofte En aftakket soldat beder om fritagelse for copulationspenge. Mener at militærpersoner ikke skal betale ved bryllup. Paasche svarer, at manden er smed og ikke militærperson længere.
- Ballerup Tilladelse til Jens Kuur til krohold. Ingen må holde kro i de to tilstødende byer Måløv og Herlev.
- Vadsby Ole Andersen beder om tilladelse hos amtmanden til at fæste hus. Dette kan kun ske med tilladelsen, anfører han.

Herstedvester	Skoleholder Christopher Lousen bytter skole med Edvard Mejer i Hvissinge. Flere anbefalinger af de to skoleholdere er vedlagt.
Glostrup	Fortegnelse med navne; gælder fourage og tørv i Glostrup og Hvissinge.
Hvissinge	Skoleholder holder drikkelag med bønderne i skolestuen.
Hjortespring	Attest på præstetiende fra Hjortespring gård.
Hvissinge	Et rygte om en husmand, der skal have begravet sit for tidligt fødte barn. Afkræftet ved vidner.
Herstedvester	Vartov hospitalsforstander beder amtmanden om tilladelse til at føre en sag mod en bonde. Regimentskriveren har modsat sig sagen.
Værløse	En anbefaling fra Hans Jørgen Lesberg til sin tro og ærlige tjenestepige.
København	Et brev på tysk om befæstningsfrihed for den nordlige ende af Sct. Jørgens Sø.
Sengeløse	Ridefogeden skriver om en gammel betler, der er død på bygaden.
Frederiksberg	Christopher Naiguard forespørger, om der skal betales copulationspenge for hans søster, der bor hos ham på Klomans gård i Fr.berg have.
Skovlunde	En bonde rykkes for restance på en gård, der nedbrændte i Ejby i 1728.
Amager	En kok på Søbatteriet Prøvestenen druknede efter en krotur hos snedker Levin, hvor han efter et slagsmål var ilde tilredt.
Lyngby	Anne Aads Brayes skriver igen om sagen med slagteren. Både på dansk og tysk.
Store Magleby	En ansøgning om nedrivning af kirken i sognet, underskrevet af bymændene. Endvidere et overslag over materialer til bygning af en ny kirke.
København	Hans Larsen klager over ikke at måtte forlade Københavns amt, når han har skaffet en karl til erstatning for militærtjeneste. Regimentskriveren mener, at når han ikke vil have en gård, skal han være soldat. Selv om han skaffer en erstatning for militærtjenesten, skal han også finde en karl til gården.
Frederiksberg	Johan Lundsted vil have 7 Rdl., som han har tilgode hos udrider Carl Bager.
Knardrup	Schoutbynachten Wecke lejer en grund. Da han bekoster planering og beplantning, ønsker han større sikkerhed for at kunne beholde den.
Sundbyvester	En kvinde og hendes mand ernærer sig ved smedehåndværk. De ønsker at bygge et nyt hus, men bønderne forlanger, at de skal betale for den ler, de opgraver på fri mark.
Vangede	Anne Olsdatter beklager sig over, at regimentskriveren har ladet hendes mor begrave uden at registrere og vurdere.

- Ledøje W. Clodius i Nærum indberetter de to ældste sønner på Catrineberg for jagt på den kgl. vildtbane.
- Avedøre To bønder fængsles efter et håndgemæng ved Vesterport, hvor en soldat har stukket den ene bonde ned.
- Ishøj En udtalelse fra bymændene om en skrædder, der blev fundet død på en mark.
- Storemagleby Fastelavnsfester omtales som syndige forsamlinger med spil, druk og dans. Der slås katten af tønden og der »rives hovedet af Gaasen«.
- Frederiksberg Kgl. bevilling som musikanter på landet til Peder Kurrepind.
- Saltholm Ulrik Kaas svarer på en skrivelse, at han har haft folk til at bryde kalksten på Saltholm.
- Knardrup »Schoutbynachten« angående en kontrakt om to jordlodder.
Meddelelser om tid for session i Ringsted, Antvorskov og Frederiksberg.